

Egy nagy életpálya tükre

Bónis Ferenc Élet-pálya: Kodály Zoltán

Mielőtt bepillantunk Bónis Ferenc most megjelent könyvébe, megkíséreljük megkeresni ezen új kötet helyét a szerző munkásságában, könyveinek sorában. Ha visszatekintünk a szerző már mintegy hat évtizedes szakmai pályafutására, azt láthatjuk, hogy egyik, talán a legfontosabb vezérlő csillaga Kodály Zoltán. Két értelemben is. Egyrészt mint példa és útmutató minden kapott és vállalt feladatának elvégzésében. Másrészt Kodály Zoltán élete és személye, egyes alkotásai és munkásságának egésze, mint kutatásainak – dokumentumkereső búvárlásainak, a művészi alkotások titkait bemutató elemzéseinek, belső és külső összefüggéseket feltáró és a művészi mondandót kutató elmélkedéseinek – tárgya volt s van jelen Bónis Ferenc ma is bővülő és súlyosbodó zenetörténelmi, zenetudósi életművében. Nem kicsinyítjük ezzel természetesen a Bartók-kutatásban, a XX. század más mesetereivel kapcsolatban végzett munkájával szerzett érdemeit, vagy a XIX. századi és még korábbi korok zenei emlékeinek és az akkor élt szerzők munkásságának feltárásában elért eredményeit. Úgy vélem, Bónis Ferenc jellemző módon, a részletkutatásokkal, a részeredmények halmozása közben mindig valami nagyobb, átfogóbb tanulmány felé törekszik, az apró munkában is az összefoglaló munkák víziója irányítja. Így született meg számos Bartók-tanulmány és ikonográfiai kiadvány összefoglalásaként az új könyv testvérdarabja, az *Élet-kép: Bartók Béla* című hatalmas kötet 2006-ban, Bartók születésének 125. évfordulója évében. Már az új munka címe is amarra utal vissza sajátos szerkezetével: *Élet-pálya: Kodály Zoltán*. Méltó előhírnöke Kodály

BALASSI KIADÓ - KODÁLY
ARCHÍVUM, 2011

születése 130. évfordulójának, a 2012. évnek.

Könyvművészeti megje-

lenésében is testvérdarabja a Bartók-könyvnek. Tartalmi szerkezete főbb elemeiben, a belső tagolás különbségei ellenére, ugyancsak rokonítja e munkákat. Az első részt mindkettőben nagyszabású tanulmány foglalja el, majd több száz oldalon sorjáznak a képek, dokumentumok.

A könyv Bónis műhelyéből kikerült előzményeit is számba vehetjük: a Kodály prózai műveit egybefoglaló *Visszatekintés*, az *Így láttuk Kodályt* című vallomásgyűjtemény mindig bővülő változatai, a *Psalmus Hungaricus* keletkezéstörténetét és belső szerkezetét feltáró nagy dolgozat, a különböző tanulmánykötetekben, folyóiratokban megjelent nagyszámú elemzés, műismertetés és sok-sok kisebb írás. Az előzmények között kitüntetett szerepe volt a MTA Zenetudományi Intézetében 2007-ben Bónis Ferenc szerkesztésében megrendezett nagyszabású Kodálykiállításnak, különösen, ami a kötet kép- és dokumentumanyagát illeti.

Mindezekről részletesen számot ad a szerző a *Visszapillantó tükrök* című utószóban.

Ha e könyv helyét megpróbáljuk megkeresni az utóbbi időben is gyarapodó Kodályirodalomban a műfaji rokonság okán, első helyen Eősze László Kodály Zoltán életét és munkásságát krónikaszzerűen, szinte napról napra bemutató alapvető munkáját és több kiadást megért képeskönyvét kell említenünk. Természetesen sok átfedés van a két zenetörténelmi kiadványai között, hisz tárgyuk azonos. Bónis Ferenc azonban más utat, más „műfajt” választott Kodály életrajzához, melynek a *Bevezető bárom tételben* címet adta. Nem krónikát ír, hanem összefog-

lal, értelmez, miközben nagy vonalakban mégiscsak bemutatja a vasúti pálya mellől induló, többfelé elkanyarodó, olykor mellékvágányokra terelt, de mégis egy korán megjelölt célállomás felé tartó életpályát.

Az első tétel: *Magam alkottam első hangszeremet*. Kodály egyik, 1950 táján adott nyilatkozatát idézi e cím. A gyermek- és iskoláséveket bemutató rész a továbbiakban is bőven merít a zeneszerző visszaemlékezéseiből. A gyermek és ifjú Kodály zenészi életét illetően ezt a kölcsönzött címet igen jellemzőnek kell tartanunk. A maga kedvére konyhai szűrőből készült madzaghúros „gitárját” pengető, s még inkább énekelgető galántai gyermek, majd a barátaival kamarazenét játszó nagyszombati gimnazista egész alapvető zenei tudományát „maga készítette”: nem avatott mester irányításával, hanem az önmagát tanító műkedvelő gyakorlatával fektette le majdani muzsikusi hivatása alapjait.

A második, *Örvendjen az egész világ!* című fejezettel először a *Hitel* olvasói ismerkedhettek meg a 2011. tavaszi számokban. 1900-tól, zeneakadémiai és egyetemi Eötvös-kollégiumi tanulmányai kezdetétől 1967. március 6-ig, Kodály haláláig, sőt a búcsúztatásáig vezeti el az olvasót. Oldott, esszézerű formában tárja elénk Kodály életét, a zeneszerzés, népzene-kutatás és nevelés hármasságában kiteljesedett életművet, a többi, az említetteknel alig-alig kisebb horderejű „melléktemákkal”, mindenekelőtt a közéleti személyiség bemutatásával együtt. Az esszéjelleg abban is megnyilvánul, hogy mellőzi az olvasást esetleg megakasztó jegyzeteket, az adatok és idézetek forrásutalásait, ha szükségét érzi, beépíti a szövegbe.

Bónis Ferenc az ismert tényeket is új megvilágításba helyezi, a tényközlésen túl magánéleti vagy társadalmi perspektívában szemléli. Bizonyos kettősséget felfedezhetünk a könyvben. Egyfelől nagyvonalú összefoglalás jellemzi, mely meg-megbontva az időrendet egy-egy fontos műnél, műfajnál vagy tevékenységi formánál viszonylag hosszasan elidőzve, vissza- és előretekintve summázza az adott terület legfontosabb adatait, az oda sorolható zeneműveket, a stílus

alakulását, másutt a tudományos vagy pedagógiai munkákat, azok célkitűzéseit, jellemző vonásait, olykor tágabb – személyes vagy társadalmi – összefüggéseit. Ilyen például a népzenei tanulmányokat együttesen ismertető rész vagy a zenei közművelődés ügyével foglalkozó szakasz. Másfelől a tanulmány egyes részei igen aprólékosan sorolnak életrajzi vonatkozásokat, amelyeket az eddigi irodalomból kevésbé vagy egyáltalán nem ismertünk. Új dokumentumokkal árnyalják például a „Kodály és a hatalom” témát, mely a közelmúltban a szakirodalomban és a tágabb sajtóban is időről időre feltűnt, nem egy esetben opportunizmust sejtetve az 1950-es, ’60-as évek Kodályával kapcsolatban. Egy olyan levél, mint az az 1950-ben kelt, amelyben a zeneszerző egy cikk el nem készültének okaira mutat rá, elég világosan mutatja ezt a viszonylatot, illetve írójának álláspontját, magatartását.

A részletek irányába mozdul el a dolgozat akkor is, amikor Kodályék hivatalos és családi-baráti vendégeinek neveit sorjázza. Ezek az önmagukban is beszédes névsorok étellel telhetnek meg az olvasó számára. Kíváncsivá tesz minket, hogy a számos esetben nyilvánvalóan csak udvariassági látogatások során is mi minden fontos, időszerű dologról lehetett szó a házigazdák és vendégeik között. Maradva csak a szűkebb szakmai területnél, milyen jó lenne tudni, vajon miről cserélt eszmét Kodály például Hindemithel vagy Messiaennel. A Kodályék otthonát meglátogatóknak és sok-sok másutt esett találkozás szereplőinek a névsorához is a legfőbb forrást Kodály első feleségének, Emma asszonynak fennmaradt háztartási naplói jelentik. Szükszavú, de lényeges dolgokra, eseményekre utaló bejegyzésekre hivatkozhat a tanulmány írója. Például minden eddig ismertnél közelebről mutatja be Bónis Ferenc e forrás nyomán kettejük, Kodály és Emma asszony kapcsolatának alakulását 1905 és 1910 között. Gyaníthatjuk, hogy nemcsak Bartókot, hanem Kodályt is bírálta-biztatta Gruberné effélén: „Ha nem léteznek kompozíciók, hát hol van akkor a tehetség?” Egyáltalán: a könyvet olvasva az az

érzésünk, hogy az egész történetnek mindig két főszereplője van. Ugyancsak plasztikusan mutatja be közös életük utolsó éveit, amikor Emma asszony balesete után (melyről a baleset szenvedő alanyának részletes verses beszámolóját is olvashatjuk!) Kodály életvitelét is alapvetően meghatározta feleségének hosszúra nyúlt betegsége. A már-már intim életrajzi részletek és az alkotómunka rejtett (vagy nagyon is nyilvánvaló) összefüggéseire mutat rá a szerző. Még jobban megérthetjük azokat a lélektani, élethelyzetbeli indítékokat, amelyeket a művekből már megsejtettünk. Hogy ezek a részletek most már nyilvánosságot kapnak, az időbeli távolságnak és Kodály Zoltánné bölcs belátásának köszönhető. Amint – a szerző zárszavából értesülhetünk – a könyv megszületését segítő biztatás is a Kodály-örökség hűséges gondozójától származott.

Be kell vallania a recenzensnek, kissé furcsának tartotta a leghosszabb tételnek adott címet: *Örvendjen az egész világ!* Egy alkotó élet emberi és művészi, olykor a hatalommal való keserű küzdelmeit mutatja be, amelyek bizony sokszor aligha adtak okot az örvendezésre. Persze bemutatja a küzdelem eredményeit, sikereit is. Az egész életmű s az azt létrehozó személyiség ismeretében, beláttam, mégis igaza van a szerzőnek a címválasztással. A személyes sorson, kudarcokon és sikereken tümelkedő művész és gondolkodó igazi patriótaként egész nemzetéért, sőt – igazi humanistaként – az egész világért érzett felelősséget. A tanulmányban részletesebb utalás természetesen a Kodály zenepedagógiájáról szóló, az 1930–40-es évek fordulójával foglalkozó szakasznál olvasható. Nem kétséges, hogy Bónis Ferenc éppen itt találta meg Kodály életműve egységének egyik alapgondolatát. Érdemes kicsit hosszabban idéznünk: „A XX. század zenetörténetében magábanálló gondolati rendszer rajzolódik ki ebből a prózából [ti. Kodály zenei nevelésről, művelődésről szóló írásából] és ezekből a zenedarabokból: fokozatosan bontakozik ki belőlük az emberiség jövőjének a zene ügyén túlmutató alap-problematikája. Az, hogy a muzsika végső

szoron nem célja, hanem eszköze az emberiség boldogulásának.

Kodályt mindenkor az az erős hite élte és készítette cselekvésre, hogy a zene tudása-birtoklása, a zenekultúra általános elterjedése jobbá teszi az emberiséget. Nemesíti lelkét és szélesíti látókörét. Fegyelmez, erősíti a logikát, fogékonyabbá tesz a bennünket körülvevő világ – természet, művészet, tudomány, társadalom – megértésére. Ha tehát hármás tevékenységét pusztán szociális oldalról szemléljük, kétségkívül itt, e végső periódusban jutott el a szintézisig. Szimbólumértékű az az ajánlás, mellyel az 1937-es pedagógiai koncepciójának első darabját, a *Bicinia hungarica* első füzetét ellátta: »Nem sokat ér, ha magunknak dalolunk, szebb, ha ketten összedalolnak. Aztán mind többen, százan, ezren, míg megszólal a nagy Harmónia, amiben mind egyek lehetünk. Akkor mondjuk majd csak igazán: Örvendjen az egész világ!«

Bizonyára nem véletlen, hogy a XXI. század értékesítő, utat kereső, még inkább utat tévesztő első éveiben Kodálynak a nagy világégés előtti pillanatban írott figyelmeztető és biztató szavait emelte ki a Kodály-életrajz írója.

Nem szoltunk még a III. tételről, melynek címe *Kétpilléres híd*. Itt is Kodály „adta a címet”. 1946-ban, még a barát elvesztésének érezhető hatása alatt mondta *Bartók Béla, az ember* című előadásában: „...ha valaki negyvenesztendei közös munkával olyanná nő egy másik emberrel, mint egy kétpilléres híd: ha a híd egyik pillére kidől, meginog az egész szerkezet, és sok idő kell, míg az egyensúly helyreáll.” A Bónis által bemutatott életpálya végső szakasza azt mutatja, hogy az egyensúly, amennyire lehetett, helyreállt. A III. tétel önálló tanulmánynak is tekinthető. Ahogy a II. tételnek két nagy-szerű asszony, Emma és Sarolta a társfőszereplője, úgy a záró résznek Bartók Béla. Bónis Ferenc – Illyés szavával élve – a „példamutató nagy ikerpár” barátságát, emberi, művészi, tudósi együttműködését, folyamatában és változásaiban tárja elénk. Figyelemmel van a két egyéniség és a személyesebb

törekvések, feladatvállalások, a világ kihívásaira adott válaszok különbségeire, de a baráti hűséget meg nem kérdőjelezi, amint az az utóbbi időben nemegyszer előfordult másoknál. Mindazonáltal nem apologetikusan vagy mítoszt teremtve, hanem tárgyilagosan rajzolja meg a kettős portrét, melynek summája a következő: „Ahhoz az eszméhez, melyre fiatalságukban életüket tették, hívek maradtak mindhalálig. Egyikük életrajza sem lehet teljes a másikuk biográfiája nélkül, mint ahogy a XX. századi magyar zene története is csonka lenne kettejük barátságának, közös terveinek és eredményeinek, az egymásért való bátor kiállásnak története nélkül.”

* * *

A több mint 600 oldalt kitevő képanyag (közel 900 dokumentum!) tartalmi tagolását a fejlécek mutatják. A 25 rész némelyike magánéleti témát, eseményt állít középpontba, mások meg valamilyen fontos szakmai vagy éppen történelmi vonatkozást emelnek ki. Csak néhány példát sorolunk fel. Kezdődik a *Gyökerek – Gyermekkor – Gymnasium* címszóval, a Goethe regénycíméből kölcsönzött *Vonzások és választások* a fiatal felnőtt pályakezdésének motivációit, magánéletének életre szóló formálódását mutatja be képekben és dokumentumokban. A *Nagyvilágban és a magyar glóbuszon* című szakasz a nemzetközi fórumokon karmesterként is forgoló Mestert és a magyar kórusmozgalmat istápoló tanítót hozza közelebb. *Pusztulás és feltámadás* cím alatt a II. világháború korszakát idézi. *Fellángolás*-ként jellemzi az új házastársi kapcsolat, a kései alkotókorszak, a nemzetközi szakmai közéletben vállalt fontos szerepek, s az azokkal járó utazások éveit.

Eddig nyilvánosságot nem kapott vagy kevésbé ismert fényképek, köztük Kodály Zoltán saját felvételei, Balázs Béla, Tóth Aladár, a gyermek Bartók Péter rajzai színesítik a gazdag képtárat. Fontos dokumentumok a Kodályhoz

írott levelek; befejezett és be nem teljesített művek vázlatain keresztül pillanthatunk be az alkotóműhelybe, egészen az utolsó tervekig, köztük Ady *A tűz csibolója* verse kórusfeldolgozásának végigírt vezérdallamáig.

A dokumentumok egy-egy mű keletkezési idejének pontosításához is hozzájárulnak. Például egy 1902-ből való feljegyzésből kiderül, hogy az *Este* című vegyes kar (egyik egyetemi tanára, Gyulai Pál versére) az eddig tudottnál korábban, már 1902-ben megszületett. Végző alakját csak 1931-es (!) bemutatójára nyerte el. Ugyanitt látható, hogy a *Molnár Anna* ballada terve már a tanulmányok idején megfogant, még az asszonygyilkos katona népballadai neve szerint *Ajgó Márton* címen, s nyilván nem saját, hanem XIX. századi gyűjtésre alapozva.

A kötet végén életrajzi áttekintést, Kodály kortársait bemutató ismertetőt és névmutatót találunk. A támogatók – Nemzeti Kulturális Alap, Magyar Tudományos Akadémia s mindenekelőtt Kodály Zoltánné – olyan munka elvégzését segítették, amelynek eredményeként a Kodály-kutatás új alapműve jöhetett létre, jelenhetett meg. Élvezetes és hasznos könyv került ki Bónis Ferenc műhelyéből a Balassi Kiadó és a szerkesztést vállaló igazgatója, Soóky Andrea jóvoltából. A kötetet Szák András tervezte.

Bónis Ferenc „csak” egy életpálya, életmű áttekintésére, dokumentálására vállalkozott. A középső tétel utolsó mondataival arra mutat rá, hogy Kodály Zoltán, akit mesterének tekint, s akinek munkatársa lehetett, milyen hatalmas szintézisre törekedett: „Igen: összefogni távoli világokat térben és időben, Európát Ázsiával, Nyugatot Kelettel, a népzénet a műzenével, a hagyományt az újítással, Palestrinát Bartókkal, az alkotást a tanítással, a gyönyörködtetés művészetét a boldogítás művészetével: célja és hajtóereje ez lett Kodály munkásságának. Örvendjen az egész világ!”

ITTZÉS MIHÁLY

ITTZÉS MIHÁLY zenetörténész, egyetemi oktató. Fő kutatási területe Kodály Zoltán élete és munkássága. A Magyar Kodály Társaság egyik társelnöke.

Nemzet a magasban

Salamon Konrád: *A harmadik úton*
Magyar irodalmi és történelmi sorsfordulók

iváló politika-, tár-
sadalom- és mű-
veltségtörténeti esszékö-

tettel gyarapodott könyvtárunk: Salamon Konrád a XX. század és a XXI. századelő demokratikus népi-nemzeti gondolkodásáról és módosulásairól adott meggyőző és tömör összefoglalót. A könyv nyelvezete példásan szabatos és olvasmányos. Az eredetileg szakmai tanulmánynak és főként újságcikknek írt írásokat azért nevezem esszéknek, mert ezek az utóbbi húsz évben keletkezett munkák írói stílusukra nézve is a legjobb hazai hagyományokat követik. A kötetben tárgyalt népi irodalom jelességei – legjobb zenészeink is! – mindnyájan a toll mesterei és művészei voltak. Az irodalom és az újságírás különböző műfajait gazdagították röpirataikkal, riportjaikkal, szociográfiáikkal, néprajzi, folklorisztikai, történelmi és hungarológiai eszme-futtatásaikkal.

Salamon Konrád munkáit első kötete, *A Márciusi Front* (1980) megjelenése óta számon tartom és olvasom. Ha azzal a művével egy korábban elhanyagolt – holott ma is sok mindenben követendő – szellemi reformmozgalomra irányította érdeklődésemet, akkor *A harmadik úton* cikkgyűjteményével a Németh László, Bibó István s még számos kiválóságunk nevével fémjelzett „harmadik út” – a Márciusi Fronthoz is szorosan kapcsolódó gondolat – értelmezésében segít eligazodni. Minthogy a harmincas évek népi mozgalmának legfontosabb politikai eseménye éppen a Márciusi Front volt, szeretnék rá külön is kitérni.

Ha a magyar demokratikus törekvések utóbbi bő másfélszáz éves történetét áttekintjük, akkor egy logikusan összefüggő szellemi folyamat bontakozik ki szemünk előtt. Ennek a folyamatnak az egyik fontos

MAGYAR NAPLÓ KIADÓ,
2011

láncszemét szemlélhetjük a „harmadik út” elvét követő Márciusi

Frontban. E mozgalom látszólag gyöngének bizonyult a harmincas-negyvenes évek ropant erejű politikai és háborús présének megterhelése alatt, de – *eszmetörténeti* hatására tekintve – napjainkig is példaadó szellemi alapvetésnek tarthatjuk. A Márciusi Front a harmadik utas gondolkodás gyakorlati megnyilvánulása volt 1937. március idusán és a körülötte eltelt években. A harmadik út fogalmát gondolkodásunkba ültető Németh László így értelmezte 1943-as szárszói beszédében ezt az irányzatot: az egyik út az egyéniséget elszűrítő nemzeti és nemzetközi kollektívizmus útja – a náciizmusé és a bolsevizmusé –, a másik pedig az egyéni érdeket mindenek fölé helyező, gyarmatosító tőkés társadalmak útja. Az egy kalap alá vett hitlerizmus és sztálinizmus még ma is meghökkenti az idősebbeket – köztük engem is –, de van annyi közös vonás bennük, hogy kedvem elég hamar elpárolog a vitától. A diktatórikus „szörnyállamokhoz” és a „forgolódo tőkés birodalmakhoz” képest van szükségünk egy harmadik útra, amelynek irányát a minőség elve, az egyén tisztelete és a közösségi érzés harmóniája határozza meg. A közösség formája a nemzet, amely nem más nemzetek leigázásával, hanem saját adottságainak minőségi kibontakoztatásával törekszik boldogulásra, s ha már szocializmus, akkor a jogegyenlőségre és a békés alkotómunkára – nem pedig az osztályharcra, illetve a genetikai felsőbbrendűsége – alapozott szocializmus. A nemzeti álláspont nem a *nemzeti öncélúság* útvesztője tehát, amelyet Fülep Lajos bírált már a harmincas évek első felében, hanem a *modernizálás* föl-

felé vezető lépcsője vagy szerpentinje a harmadikutas gondolkodás szerint. A mások által lenézett (és Illyés Gyula által mindig ol-talmába vett) magyar „provincia” pártfogói szemmel tartása és fölemelése Európához a kiművelt fők közreműködésével. A mozgalom társadalmi alapja az ország terheinek javát a vállán hordó, anyanyelvünket megőrző parasztság és a vele érző, de az egész társadalommal és annak kultúrájával ugyanúgy törődő értelmiség, el nem hanyagolva a városi polgárok, iparosok, ipari munkások és alkalmazottak rétegeit.

Demokratikus megmozdulásaink sorát áttekintve visszamehetnénk akár a Martinovics-féle összeesküvésig is, de most csupán 1848. március 15. *Mit kíván a magyar nemzet?* tizenkét pontjáig tekintek vissza az időben, hogy az 1937-es Márciusi Frontot egy eszmetörténeti folyamat szerves és elidegeníthetetlen részeként szemlélhessük. 1848. március közepétől 1989. október 23-áig szeretném meghúzni azt a nyílegyenesen kirajzolódó vonalat, amely demokratikus törekvéseinket legfontosabb sorskérdéseink visszatérő megoldási kísérleteiként rajzolja meg. Legszívesebben meg is hosszabbítanám ezt az egyenest a jövő irányában, mert a márciusi eszmékből sok minden máig sem valósult meg, s újabb sorskérdések is fölmerültek, az utóbbi negyed században például az eladósodásunkban rejlő fenyegetettségünkkel – a nemzetközi fináncióktól. Az elhamarkodott rendszerváltás visszaültette a korlátlan lehetőségek asztalához a nagytőkét és a nagybirtokot, az adósságszpirál ismét egy újfajta gyarmati léttel fenyeget, s az 1920-as határokkal szétszabdalt magyarság számára az európai fórumokon méltó partnerként fellépő demokráciánk csupán részben tudták kivívni nemzeti egységünket.

A Márciusi Frontot is magában foglaló demokratikus törekvéseink történelmi folytonossága kiterjedt a kiegyezési politikát fölülbíráló 1900-as, 1910-es évek nagy szellemi teljesítményeire: a kontinuitás képzeletbeli egyenese érinti az 1918 októberében kialakított köztársasággal tetőző, de sajnos meg is rekedő nagy írói célokat és politikai ter-

veket – Ady és Babits életművét, Jászi Oszkár elképzeléseit, Kossuth elveinek továbbgondolását a Duna-menti népek között. Úgy képzelve el az egymás mellett élő népek együttműködését, ahogyan nagy zeneszerzőink, Bartók és Kodály, majd Németh László gondolta el. Látni vélem, hogy ez az összekötő vonal metszi a sok éves munkával előkészített és megszervezett 1937-es Márciusi Frontnak az 1848-as tizenkét pont mintájára megfogalmazott kiáltványát, majd a Történelmi Emlékbizottság 1942. március 15-ei, jórészt háborúellenes, hazafias tömegtüntetését a fővárosban. Érinti ez az egyenes az 1956. október 23-án, az egyetemisták által kibocsátott, ugyancsak 1848-as mintájú tizenkét pontot, és továbbhalad az 1989-es rendszerváltozás fordulópontján, október 23-án, a köztársaság kikiáltásán s azon az ünnepélyes aktuson, amelyben Antall József, a későbbi miniszterelnök átadta a Tizenkét pont korszerűsített változataként petícióját Szűrös Mátyásnak, aki azt elfogadta és szentesítette, meghajolván a magyar nép és nemzet akarata előtt. Mint minden ilyen eset megítélésében természetesen ekkor is mellőzhetetlen szempont a világpolitikai helyzet, amely az eseményeknek kedvezett; a helyes döntés egy kis ország életében rendszerint annak is függvénye, hogy megragadja-e a kínáló alkalmakat.

E folyamatban mindig is elismerte a demokratikus szellemű hazai szakirodalom – így Salamon Konrád könyve is – az eszmetörténeti összefüggést, legnemesebb történelmi hagyományaink továbbélését: a *Mit kíván a magyar nemzet?* 1848-as tizenkét pontja visszatérően modellt adott a hazafias érzelmű demokratikus erőknél ahhoz, hogy a sokszor meghiúsult, előbb-utóbb diktatúrákba és idegen hatalmak beavatkozásába fült függetlenségi, felszabadulási és népjóléti mozgalmak hagyományait és a bennük rejlő erkölcsi energiákat frissítsük föl, s töltsük meg időserű tartalommal.

A hasonlóságok észrevétele mellett azonban föl kell ismernünk az eltéréseket, a helyzeti és tartalmi különbségeket is, hogy hagyomány és újítás szerves egységében gyarapíthas-

suk, mélyíthessük nemzeti önismeretünket. 1848, 1918, 1956 és 1989 többnyire „tizenkét pontos” kiáltványban meghatározott követelése mind egy-egy forradalmi megmozdulás közvetlen előzményeiként működtek. Ám az események előbb-utóbb vagy véres megtorlásba torkolltak az ellenfél túlereje okán (1848–49, 1956), vagy végzetesen eltorzultak egy nagyhatalom által támogatott agresszív politikai csoport diktatórikus fellépése miatt (1918–19-ben, majd 1948-ban), vagy pedig nehezen tisztuló ideológiai zűrzavart idéztek elő a különböző érdekcsoportok vetélkedése és a világgazdasági kiszolgáltatottság miatt (az 1989 utáni években). Az elérhető gazdasági függetlenségre törekvő politikai erők ma – reméljük: nem csupán pillanatnyilag – az önálló-ság visszanyerésének irányában hatnak.

1937 Márciusi Frontját az különbözteti meg a fentebb említett megmozdulásoktól, hogy ekkoriban a helyzet sem a forradalmi, sem a reformmozgalomnak nem kedvezett, mert

- 1) a harmincas években, 1933-mal kezdődően, a gazdasági világválság elmúltával, illetve a háborús készülődésben támadt konjunktúra miatt átmenetileg enyhült a nyomor és a munkanélküliség;
- 2) az ország mindenekelőtt a Trianon ütötte sebek orvosolásával volt elfoglalva; a magyar lakosság szemében ez részben elhalványította a szociális és függetlenségi kérdéseket, részben pedig hiú reményekkel töltötte el a fegyverre fogható férfilakosságot;
- 3) a Márciusi Front demokratikus megmozdulása főként a nemzeti érzésű értelmiségből, a népi írókból és a velük rokon-szenvező diákokból toborzódott, és kevés kapcsolatot tudott kiépíteni más társadalmi csoportokkal, például a szociáldemokraták tömegpárttal;
- 4) a mozgalomnak alig voltak fórumai, alapját néhány száz példányos újságok és kevesek által elérhető könyvek alkották;
- 5) gyarló hagyományaink annyira megosztották társadalmunkat, főként az értelmiséget, hogy még a másik ellenzéki tábor, a radikális és polgári baloldal is – cse-

kély kivétellel (mint József Attila, Bálint György, Cs. Szabó László, Márai Sándor, Demény Pál s még néhány más, nagy látókörű egyéniség) – inkább gáncsolta, mint támogatta a népiek által kezdeményezett mozgalmat. Csupán az 1942. március 15-ei, antifasiszta és háborúellenes megmozdulás tudta egy történelmi pillanatra egyesíteni a fővárosban a magyarok sokaságát.

Mindezekért a Márciusi Frontnak hiába voltak merész törekvései a náci németektől való függetlenségre, a feudális viszonyok felszámolására, a szociális különbségek enyhítésére, a parasztfiatalok értelmiségivé képzésére és az ipari üzemekre is kiterjedő mozgósítására – a mozgalomnak csupán erkölcsi sikereiről beszélhetünk, mint a nagy drámák elbukott hőseinél. Tudjuk: az uralkodó földbirtokos és nagytőkés osztályok (a származásuk miatt üldözöttek és emigránsok kivételével) egy darabig haszonélvezői lehettek az átmeneti hadisikereknek (ne felejtszünk meg itt Teleki Pál önfeláldozó tiltakozásáról), s a trianoni kárpót-lás rossz ügyekkel lejárátódva és hamaros bukásra ítélve történt meg. A katonai és a rendfenntartó hatalom a rossz alkukat megkötő urait (vagy éppen a német érdekeket) szolgálta – *forradalmi megmozdulásokba* vagy hathatós gyakorlati reformokba tehát nem csaphatott át a szellemi területre szorult reformmozgalom.

A harmadik út gondolata, a népi mozgalom és a belőle sarjadt Márciusi Front *szellemi és erkölcsi értelemben* így is a hazai demokrácia történetének legfontosabb társadalmi megmozdulásai közé tartozik. A mozgalom hamar ledobta magáról az egyik előzményét képező Bartha Miklós Társaság egyes személyekben megnyilvánuló szélsőjobbos sallangjait, emelt fővel került ki a Gömbös Gyula- és Kozma-féle megkísértetésből (ebben még Móricz Zsigmondnak is fontos szerepe volt), és összetartó szellemi várat épített a népi írók esztétikai értelemben is értékes társadalomismereti munkáiból. Szövegségest talált viszont a korszak legerélyesebben föllépő ellenzéki politikusában, Bajcsy-Zsilinszky Endrében. A Márciusi Front nem nevezhető országos mozgalomnak.

Mégis fényes bizonyosága a magyarság szabadságakarátának, jogegyenlőségre törekvésének s annak, hogy a nemzetiszocializmust a *nemzeti demokrácia* elveinek alapján lehet cáfolhatatlanul elutasítani, amennyiben legjobb hagyományainkhoz s az idők parancsához igazodunk. Az elvek síkján eljuthatunk a nemzeti egységfront és legalább a szellemi ellenállás gondolatáig akkor is, amikor minden ez ellen fog össze a nagyhatalmak suttajába szorítva. Így volt ez akkor is, ha a népi mozgalomnak számos kártékony befolyást kellett levetkőznie az évtizedek folyamán, az egymást váltó politikai korszakok és rendszerek manipulációs törekvései miatt. Igen tanulságosak Illyés Gyula szavai, amelyeket az író az ágyútölteléknek szánt parasztfiatalok védelméül hangoztatott: az ideológiai „parasztfogást” minden formájában el kell utasítani. Illyés ezt még a náci befolyás és a háborús politika idején, a harmincas évek végén fogalmazta meg, de szava 1945 után, a NÉKOSZ történetében és utókorában újból értelmet kapott. A „honnan jössz” és a „hova mész” kérdéseit ő tette helyére, amikor kellett, 45 előtt és után egyaránt. Salamon Konrád jól érzékelteti egyik cikkében a népi kollégisták különös, ellentmondásos történetét. A bolsevista beavatkozást nem kerülhette el ez a mozgalom, de a szétszóródás után is kiváló egyéniségek sokasága került ki belőle, akik a nemzeti szellemet erősítették.

Tisztában vagyok azzal, hogy a harmadik út és a Márciusi Front eszméi valóra válthatatlan vágyálmoknak bizonyultak. Egyhamar nem lesz itt Kert-Magyarország sem konkrét, sem jelképes értelemben, bármennyire is szeretnénk nem is kevesen. Jórészt platóni magasban lebeg továbbra is. Szerencsére mindig akadnak, akik „művelik kertjeiket”, úgy ahogy már Voltaire is értette. Távlati céljainkból mégsem mellőzhetjük az eszmét. Fokról fokra megvalósul belőle valamelyik rész – igaz, hogy sok mindent visszavon belőle a történelem, mint 1990 után a magántulajdon korlátozását, mely 1937-ben még oly vonzón és mértéktartón hangozott. Az újra és újra fellángoló szellemi mozgalmaink

mégis erőt merítenek ebből a hagyományból éppúgy, mint a többi, egymást újratekintő és folytató demokratikus reformkísérletünkől és forradalmunkból. 1989 példája a köztársaság kikiáltásával, a parlamenti demokráciával éppúgy ezt igazolja, mint később az európai közösségbe való besorolásunk vagy mint a más országban élő magyarok kettős állampolgárságának kivívása.

Salamon Konrád egy sokszor kikezdett, olykor méltatlanul kisajátított fogalmat élesztett föl és vizsgált meg tüzetesen. A Magyarországra méretezett *harmadik út* gondolatát elevenítette föl, szigorúan ragaszkodva a tényekhez s a főként kulturális és demokratikus értelemben felfogott, progresszív magyar érdekekhez. Nem hiú ábrándokat kerget, amikor áttekinti a század első felében megalakult szellemi frontokat és azok befolyásos egyéniségeit és magányos bölényeit (a bírálhatókat is, mint amilyen például Szabó Dezső volt), hanem a mindenkori valóság és a legjobb nemzeti hagyományaink összeforrasztására törekszik. S nem téveszti el a társadalmi tradíció és modernizáció közötti mezsgyét, mely azonban nemcsak elválaszt, hanem az átjárást is lehetővé teszi közöttük. A kultúra – helyesen – arisztokratikus, a modern társadalom pedig – ugyancsak helyesen – demokratikus fogalom az ő értelmezésében. Egyik a másiknak témát és tennivalót, illetve szellemi vérteteket kínálhat, de a politika nem gyűrheti maga alá a kultúrát, még közvetett formában sem, mint ahogy azt nemrégiben, a liberális kormányzás idején tapasztalhattuk.

Salamon Konrád elfogulatlanul ítéli meg a mindmáig (különösen az irodalmi életben, de olykor még a politikában is) érzékelhető népi–urbánus ellentéteket, amelyek vágyálmaink szerint előbb vagy utóbb elhalnak, különösen, ha oktatási és művelődési gyakorlatunk végre a hazai sínré talál, s nem kalandozik el valamilyen külföldi mintájú vagy részvételű propagandagépezet vakvágányaira, ahol, úgy lehet, nagy pénzek várnak az ügyeskedőkre, de a művelődéspolitikai csak vesztegel. Arra számíthatunk, hogy a legjobbjainban Európára mindig nyitott ma-

gyarság szellemi tartalékai erősebbnek bizonyulnak a guruló dollároknál, euróknál, de a száználmasan csekély s így is késlekedő péterfilléreknél is.

A Magyar Napló Kiadó Salamon Konrád nélkülözhetetlenül fontos könyvével egy időben megjelentetett zsebkönyvtársorozatában ad egy kis válogatást a népi mozgalom egyik legkövetkezesebb demokratája, Kovács Imre

írásaiból is. Ennek az életműnek a tükrében is láthatjuk, hogy Salamon a népi és a nemzeti függetlenségi mozgalom legjobbjainak szellemét viszi tovább: együtt szemlélhető e két könyvben az apák és a fiúk gondolkodása, amint egyik a másikat készíti elő, illetve fejleszti tovább alkotó módon, föl nem adva a reményt.

ALFÖLDY JENŐ

ALFÖLDY JENŐ (1939) irodalomtörténész, kritikus. A Nemzeti Tankönyvkiadó nyugalmazott főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *A megszenvedett éden* (2010).

Heroizmus – hangfogózva

Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Évkönyv, 2010–2011

Milyen kár, hogy a szép, a lelkes patriotizmusra árnyék vetült az elmúlt, a borzalmas XX. században! Ráadásul nemcsak a nemes eszményekért kirobbanó lelkesedés vált majdhogynem nevetségessé, megvetetté, hanem mindenfajta hősiesség, váteszi elhivatottság, a „szép tisztességért” vívott harc, a küzdelem maga is.

A magyarság szörnyű traumái (Trianon, vesztes világháborúk, ötvenhat) azt eredményezték, hogy – mint a cseppkövek – lassan, lassan emigráns tudatunk alakult ki, ami azt jelentette, hogy még egy derecskei gazdember vagy egy kőbányai utcaseprő is tudott egy másik magyarságról, egy szabad nemzetről”, amelyik Nyugatra ment, ott él, bátran hirdeti az igazságot, de azt az igazságot itthon, Magyarországon elásták, elvermelték, tilos és veszélyes lett, s ha ugyanazt cselekszed, mint amit ők, megbotoznak, megbilincselnek, bezárnak.

Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem (EPMSZ) évtizedekig egyik rangos szószólója, képviselője volt ennek a Nyugatra távozott magyarságnak. (Hány szakadásunk volt, Istenem! Hányszor indultunk el napnyugatnak!) A vaskorszakkal felérő kom-

munistá barbárság idején az európai, a kulturált magyar nemzetet képviselte, nem doronggal, nem tüskés buzogánnyal, hanem betűvel, írással, tudással. Legendás könyvkiadása nélkül ma már elképzelhetetlen az összmagyar szellemi paletta.

Az EPMSZ akkor tért részben haza Svájc-ból, akkor egyesült ismét a Kárpát-medencében élő magyarsággal, amikor megbukott a bolsevizmus. A huszonnegyedik órájában, hisz az előregedés, a beolvadás, a fogyás, szívgázás miatt már-már az önfeloszlatás réme fenyegette. Istennek hála nem újabb vérátömlesztéssel erősödött meg az emigráció, hanem az termékenyítette, gazdagította, szaporította a hazájában és a határokon kívül élő nemzetet.

A Szabadegyetem megnevezés önmagában bátor programot feltételez. Olyan szóban elhangzó, írásban megjelenő tudás, elvrendszer, etikai kódex a Szabadegyetem, amely – és ez már a csendes heroizmus témamezejébe tartozik – a nemzetnevelés feladat körét is magára vállalja. A rendszerváltás után nem önmagában végzi a missziót, hanem két testvérszervezetével együtt: a Magyar Pax Romanával és az Európai Magyar Evangéliumi Konferenciával karöltve.

Az EPMSZ két utóbbi konferenciáját Nyíregyháza-Sóstón (2010-ben), illetve Balatonszárszón (2011-ben) tartotta.

Tanácsos a szónokok, a szerzők életsorsa felől közeledni a remek tanulmánygyűjteményhez, előadássorozathoz.

Van közöttük felszentelt katolikus, evangélikus, református lelkész, villamosmérnök, szociológus, jogtudós, történész, szoftverfejlesztő, író, publicista, pszichológus, építészmérnök, kommunikációkutató, tanító, orvos, közgazdász, s ha a lakhelyeiket is számba vesszük, tulajdonképpen behálózák a fél világot: Amerikai Egyesült Államok, Svájc, Németország, Magyarország, Szlovákia, Kárpátalja, Erdély stb. Az életrajzi mutató szerint legtöbbjük kéthárom diplomát szerzett, és a legkülönbözőbb tudományágakban doktoráltak. Közös vonásuk, hogy szervezeteket, társaságokat hoztak létre, azokat irányítják jelenleg, rádióadókkal kísérleteznek, iskolákat támogatnak vagy éppen igazgatnak, kutatóintézetekben érnek el kiváló eredményeket, szószékről hirdetik az ígét, mindezt azzal a céllal, hogy nemzetünknek, a magyarságnak hasznára váljanak, identitássérüléseit gyógyítsák. Nagy, igen nagy érdeme az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetemnek és testvérszervezeteinek az, hogy ennyi tudást, szakértelmet, talentumot tudott mozgósítani bajaink orvoslására.

A Nyíregyháza-Sóstón megrendezett szabadegyetemen például Unger László, a Genfi Egyetem közgazdász professzora moderálta azt a vitát, amely a világgazdasági válságról folyt, és Magyarország kilábalási lehetőségeit kereste. Unger egyenes, nyílt válasza arra a kérdésre, hogy „Van-e kiút a válságból?”, így hangzik: „Van. Korlátozni, szabályozni kell – globálisan, nemzetközi szinten – az elhatalmasodott bankkonglomerátumok működését, hogy ezen behemót kolosszusok alantassák, számító politikája (‘too big to fail’ – túl nagy, hogy megbukhasson) ne érvényesüljön többé”.

Tehát arról beszélt, ami – a nagyvilág számára példaadó módon – pompásan megvalósult jelen politikai életünkben!

Természetesen csak az egyik nagy témája volt a disputáknak a napi gondokat érintő,

azokat előidéző, súlyosbító gazdasági válság. Az *Évkönyv* szépírói, szakírói a tisztességes emberi létezés, a becsület szabályrendszerét, kiskatéját állították össze, tanításuk egybehangzik, legalábbis rokon a kétezer éves keresztény kultúra erkölcsével, gondolatrendszerével. Ma, húsz valahány évvel a rendszerváltás után is beleborzong az olvasó, ha együttérzéssel tekint például Kozma Zsolt teológiai professzor életére. Neki jutott a huszonöt szerző közül a legsanyarúbb sors, az ötvenes évek elején bebörtönözték Romániában, majd az egyik legszörnyűbb GULAG-ra, a Duna-csatornához hurcolták kényszermunkára. És mégis az emberszeretetről, az együttérzésről, K. Barthra hivatkozva, a *Mitmenslichkeit*-ről értekezik előadásában, tanulmányában: *Sors, próbatétel, szolidaritás a Bibliában*. Jelszavát, életprogramját is a Szentírásból vette: „a másik ember én vagyok”.

Balla Bálint Berlinben élő szociológus és jogtudós a beköszöntőjében „a magyar nemzetet tartozók egymással való közösségvállalását” nevezi legfontosabb feladatnak, vagyis a magyar–magyar párbeszédet, a nemzettestek összeforrasztását nyelvben, kultúrában, eszményekben, akarásokban.

A legilletékesebb szerző, a téma kiváló ismerője, a Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézetének szakembere, Bárdi Nándor foglalkozik e súlyos, nehéz, el-elakadó, nemzetmentő munkával, írásának címe: *A magyar–magyar együttműködés öröksége*.

Példás, a tudományosság és szakszerűség minden követelményének megfelelő írás! Az olvasó megtalálja benne az úgynevezett magyarságpolitika újkori történetét, annak minden mozzanatát, próbatételét, kudarcát, a Trianon utáni revíziós törekvéseket, a „Horthy-korszak legitimációs ideológiáját”, az eredeti határok visszaállításának vágyálmát, az első és a második bécsi döntéssel bekövetkezett stratégiai változásokat, a kommunisták által elkövetett bűnöket, az 1989 utáni kormányoknak a határon túli magyarokhoz való viszonyát, azok elárulását, illetve védelmét.

Túlságosan sok brosúra, füzet, könyv jelenik meg manapság e témáról, elszaporod-

tak a jó szándékú műkedvelők, szélsőséges, irreális célokat kitűző forrófejűek tábora is nő, ezért örülünk Bárdi Nándor kiváló tanulmányának. Lehetetlen itt megismételni érveléseinek, téziseinek sokaságát, de néhány alapfogalmat ki lehet emelni.

A rendszerváltás után nagy újdonság volt az Antall-doktrína összmagyar-felfogása, amely a későbbiekben sok módosuláson esett át, a Horn-kormány elvetette a „történelmi és nemzeti küldetést”, az első Orbán-kormány „konstruktivista szemléletet képviselt”. „A Fidesz – írja Bárdi – a határon túli magyarság problémakörét nem teherként, hanem mint természetes adottságot fogta föl” (117. old.).

A Gyurcsány-kormány előidézte a nemzeti gyásszal felérő 2004-es népszavazás sikertelenségét, a meghasonlást, a depressziót. Csupán a jelenlegi, a második Orbán-kormány sokrétű politikai, gazdasági, kulturális, tudományos lépései, elsősorban a kettős állampolgárság ügyének diadalra juttatása keltenek valós reményt a magyar nemzet egy-ségének helyreállítására.

Bárdi Nándor a lábjegyzetekben közli a téma szakirodalmát, megadja a saját munkáinak a címét, megnevezi a legjobb forrásokat, így az olvasó széles körű tájékoztatást kap legnagyobb, legsúlyosabb nemzeti problémánkról.

De mi történik a másik oldalon? Hogy vélekednek ma a Trianonban létrehozott abszurd helyzetről a haszonélvezők, szomszédaink történészei, szociológusai, publicistái? Az EPMSZ *Évkönyvében* erre is találunk fontos adalékokat. A Kolozsváron élő fiatal író, irodalomtudós, Demény Péter (doktori értekezését Balla Zsófia költészetéről írja!) nagyszerű dolgozatot állított össze az úgynevezett „magyar kérdés” román recepciójáról: *Repedések a szobron – Lucian Boia és egy román–magyar történelemkönyv esélyei*. A téma, tudjuk, európai horderejű, a francia–német közös történelemkönyv hosszas vajúdás után jött létre, ezt vitatta többek között az EPMSZ 2008-ban a Horvátországban tartott konferenciáján.

Egy közjogi eseményt említ Demény, és két román szerző két munkáját kommentálja. A román parlament 2010. december 14-én el-

fogadta az oktatási törvényt, amelynek értelmében a magyar iskolásoknak minden fokon joguk van Románia történelmét és földrajzát magyarul tanulni. Az első munka, amely a román történelmi bálványokon hajszálrepedést eredményezett: Lucian Boia *Történelem és mítosz a román köztudatban* című naplója. 1997-ben jelent meg, és 1999-ben fordította magyar nyelvre V. András János. De van még egy. Neagu Djuvara: *A románok rövid története* Horváth Andor tolmácsolásában, ezt a Koinónia adta ki Kolozsvárott 2010-ben. Mindkét szerző – ezt összegezi finoman, hangfogóztottan, hurrázás nélkül Demény Péter – azokat a mítoszokat bontja le, amely a románságban, különösen a ultrasoviniszta, kommunista korszakban keletkeztek. Román történészek, akadémikusok, közírók 1918-tól napjainkig észbontó, eszeveszett baromságokat, hazugságokat írtak le a „vae victis”-t túvöltő vérgőzös diadalmámborban.

Most az új nemzedék tudatában elmozdult valami. Nem kilencvenfokos szögben, de mocant valami. Ezt írta meg Demény. Hálával nyugtazzuk. Érdemes elolvasni munkáját.

S hogy ne csak teória, ne csak szép elvek, álmok megfogalmazója legyen az EPMSZ, az elmúlt években konkrét célokat valósított meg, jelen *Évkönyvében* két tanulmány számol be fontos tettekről, cselekvésekről. Az első dolgozat Szekeres Szabolcs: *Fejlesztési kezdeményezés egy erdélyi faluban: a mezőmadarasi példa*. Elhangzott 2010. május 12-én az EPMSZ Nyíregyháza-Sóstón tartott konferenciáján. Ez a bizonyára átdolgozott és bevallottan szerkesztett szöveg, miniatűr falumonográfia. Igaz, elsősorban a gazdasági szférát elemzi, de nagyszerű modellt állít a világot járt közgazdász-szerző, kamatoztatja az Argentínában, a Columbia Egyetemen, New Yorkban, Washingtonban, Brüsszelben szerzett tapasztalatait. Munkája magyarázatra nem szorul, azt olvasni kell. Annyi bizonyos, ha követői akadnának, föltámadna az a faluközösség, amely évszázadokon keresztül a nemzet erőforrása volt.

Guha Péter beszámolója (*Gyermekek Háza a csángóföldi Külsőrekecsinben*) legalább

ennyire szívet-lelket melengető írás. Csodálatunk és csodálkozásunk csak nő, ha ez esetben is megnézzük az életrajzi mutatót. Guha Péter nem csángó tanító, még csak nem is megszállott néprajzos, hanem – mint a bécsi és a zürichi Műszaki Egyetem végzettje – önálló mérnöki céget vezet Svájcban, amelynek elnöke és tulajdonosa egy személyben. Íme, ismét egy apró példa a „magyar csodának” nevezett jelenségről: Hogy kerül egymás mellé, hogy kapcsolódik egybe Svájc, az EPMSZ és Dél-Moldova egyik csángó települése, Külsőrekecsin?

Kányádi Sándor súlyos mondata ad választ erre a kérdésre: A mai Magyarország Szabófalvától San Franciscóig terjed. Itt keresendő e szabadegyetem nagy érdeme. Azzal tesz fontos szolgálatot nemzetünknek, hogy szétszórattatásunk, széthullásunk ellenszere, az egymástól térben, felfogásban, életvitelben eltávolodott részek, egységek kohéziós ereje tud lenni. Nem visz véghez világrengető csodákat, de a valós eredményeket, mindenekelőtt elsőrangú szakemberek felfedezéseit, tetteit és cselekedeteit közhírré téteti, ezzel mozgósít, reményt kelt, ötleteket ad és gondolkodásunkat az egyéni, a gyöttrő napi gondokról a nemzet sorskérdéseire tereli.

HEGEDŰS IMRE JÁNOS (1941) Székelyhidegkúton született irodalomtörténész. 1984-ben Ausztriába emigrált. Munkatársa volt a *Bécsi Naplónak*, tudósítója a Szabad Európa Rádióknak. Utóbbi kötete: *Benedek Elek monográfiája* (2009).

Horányi Özséb szó szerint, tételesen erről ír (*A keresztény értelmiség(i) feladatairól*), Kuti József a sors nagy ívű paraboláját rajzolja föl (*A szolidaritás ideje – Trianon teológiai recepciója*), és Borbándi Gyula, a nyugati magyarság legjobb tudora ez esetben a franciaországi, angliai és olaszországi magyarokról készílt helyzetjelentést.

Az évkönyvek, antológiák minden szerzőjét képtelenség felsorolni, itt sem történhet meg ez, de legalább három szervezőt, a közösségeket éltető három személy nevét meg kell említeni: a kötetet Szöllősy Pál szerkesztette, az EPMSZ jelenlegi elnöke Varga Pál, és az egyik társszervezet, a Magyar Pax Romana vezetője Horányi Özséb.

A jövő évi találkozót a Pártiumba, Püspökfürdőre tervezik, azoknak a hévízforrások a tövére, amelyektől olyan fájó szívvel és ködbe vesző sóhajjal búcsúzott el s indult Nyugatra egykoron Janus Pannonius.

Márai írja *A kassai polgárokban*: „Mindig nyugatra menj! És ne feledd soha, hogy keletről jöttél!” Az EPMSZ tagjai, írástudói, szervezői soha nem feledték ezt. És most, hála Istennek, Nyugatról jönnek Keletre. Haza.

HEGEDŰS IMRE JÁNOS